

Interpellationssvar

Dnr 24KS270-2
2024-16-12

Kommunfullmäktige

Svar på Interpellation från Moderaterna (M) - PFAS i Gävle kommuns dricksvatten

Vid kommunfullmäktiges sammanträde den 27 maj 2024, väckte Margareta Larsson - Moderaterna (M) följande interpellation.

”PFAS (per- och polyfluorerade alkylsubstanser) är industriellt framställda ämnen med en hög andel fluor. De används i en mängd olika produkter som ytbehandlingsmedel för att avvisa fett, smuts och vatten. Det finns cirka 10 000 PFAS-föreningar. Vi kan se dem i till exempel brandsläckningsskum, kosmetika, industrikemikalier, med mera. Från och med denna vintersäsong är de förbjudna i skidvallor.

Kunskapen om nackdelarna med dessa ämnen har ökat väsentligt under de senaste åren. PFAS ackumuleras i näringskedjan, det vill säga ämnena koncentreras i växter och djur. Negativa hälsoeffekter kan påvisas hos människor. Man har kunnat påvisa höga halter i vattendrag, grundvattenmagasin och markområden i anslutning till flygplatser, övningsområden för brandbekämpning, vid avfallsdeponier, områden där bränder släckts med brandskum och i områden som påverkas av utsläpp från verksamheter som använder PFAS. Ett förslag om att generellt förbjuda användning av produkter innehållande PFAS diskuteras inom EU.

I Uppsala kommun har en dom nyligen fastställt att Försvarsmakten är ansvarig för att rena dricksvatten från PFAS orsakad av flygverksamheten. I Kallinge i Ronneby kommun har fler än 160 PFAS-drabbade personer fått rätt till skadestånd enligt en dom från Högsta domstolen (december 2023). Det finns en klar risk att dessa domar bara är början av vad som komma skall. PFAS finns i dricksvatten som försörjer fler än 5 miljoner svenskar enligt Livsmedelsverket. Gränsvärdet för tillåten mängd PFAS i dricksvatten sänks igen 2026. Innebörden av detta är att många vattenverk inte längre kan leverera dricksvatten av godkänd kvalitet utan att installera rening. En procedur som både är komplicerad och dyr. Hur har vi det i Gävle?

Naturskyddsföreningen gjorde 2020 en sammanställning av svaren från 42 vattenbolag. Gävles dricksvattentäkt innehöll de näst högsta värdena i landet (Naturskyddsföreningen, SVT Nyheter Gävleborg 13 november 2020). Gävlebygdens flygklubb gjorde på eget initiativ en mätning på flygplatsen i Rörberg och hittade PFAS i Spikåsbäcken. Enligt en dom vid Östersunds tingsrätt 2021-04-27 kan man läsa att ”den miljökonsekvensbeskrivning som framtagits visat mätbara högre halter av PFAS nedströms flygplatsområdet än uppströms. Detta tyder på ett läckage av PFAS från flygplatsområdet, men Gävle kommun vidhåller trots påpekanden att detta kan bero på andra orsaker och är ovilliga att ta mark-, vatten, och grundvattenprover i närheten av räddningstjänstens övningsplats som ligger på detaljplaneområdet. De specificerar heller inte vilka andra orsaker det skulle kunna bero på. Inga andra industrier har varit verksamma i området. Kommunen påstår också i miljökonsekvensbeskrivningen att löpande provtagning av kolväten och PFAS har tagits. Detta är felaktigt”. Citerat från domen i Mark- och miljödomstolen, Östersunds tingsrätt. Vidare kan man i samma dom (sidan 23) läsa att SWECO föreslagit en mer genomgående provtagning för PFAS i grundvatten. 2024-05-27

Branschorganisationen Svensk Vatten är ”på tå” i frågan: Varningsmärkning, totalförbud och sanering av förorenad mark. Så vill branschen få bort PFAS från dricksvattnet. Man vill få bort PFAS från både marknaden och grundvattnet. Den tillåtna halten av det hälsofarliga PFAS4 kommer att sänkas från 90 till 4 nanogram per liter om två år.

Med anledning av ovanstående frågar jag ansvarigt kommunalråd följande:

- Vilka orsaker ser Gävle kommun till att PFAS-värdet är högre nedströms flygplatsområdet än vad det är uppströms?
- Har kommunen genomfört den av SWECO föreslagna mer genomgående provtagningen för PFAS i grundvatten? När och var i så fall och vad visade den?
- Finns det några andra områden inom Gävle kommun där man ser risk att det finns PFAS i grundvattnet/dricksvattnet?
- Har man i så fall tagit prover där? - Hur ser risken ut att PFAS läcker ut i Gavleån och Valboåsen? Dvs kontaminerar våra dricksvattenkällor. Vilka åtgärder görs för att förhindra detta?
- Finns det i dagsläget en strategi för hur kommunen framöver ska agera gällande PFAS i dricksvattnet?
- Hur ser kommunens beredskap och åtgärder ut för att rena vattnet från PFAS?”

Referenser:

- Kontrollwiki, fördjupning från Livsmedelsverket
- Naturskyddsföreningens samanställning av PFAS-halter i dricksvatten 2020
- SVT Nyheter Gävleborg 2020-11-13, Blekinge 2023-12-05 och Inrikes 2024-01-09
- Östersunds tingsrätt, Mark- och miljödomstolen Målnummer 2022-19
- Revisionsrapport Granskning av Gästrike Vatten AB och hantering av PFAS i dricksvatten Dnr 21REK1

Erik Holmestig (C), ordförande Gästrike Vatten AB fick i uppdrag att besvara interpellationen.

Som svar på interpellationen vill jag anföra följande

Vilka orsaker ser Gävle kommun till att PFAS-värdet är högre nedströms flygplatsområdet än vad det är uppströms?

Se svar under nästa punkt.

Har kommunen genomfört den av SWECO föreslagna mer genomgående provtagningen för PFAS i grundvatten? När och var i så fall och vad visade den?

Gävle Kommun har sedan 2020 utfört provtagningar av mark-, grund- och ytvatten både inom och utanför flygplatsområdet. Syftet har varit att kartlägga och förstå förekomsten av PFAS (per- och polyfluorerade alkylsubstanser). Den senaste rapporten, "Riskbedömning och åtgärdsbehov" från Tyréns, daterad den 29 februari 2024, presenterar en detaljerad analys och rekommendationer baserade på de insamlade uppgifterna.

Rapporten visar att huvuddelen av PFAS hittas i det övre grundvattenmagasinet. Detta magasin avvattnas främst till Spikåsbäcken. Provtagningarna har också visat att det sker ett visst läckage av PFAS in mot åsen i de djupare grundvattenmagasinen, vilket verifierar behovet av att förstå de underliggande geologiska processerna bättre.

När det gäller risken för att PFAS ska påverka vattentäkten bedöms denna som liten. Detta beror på att magasinet har låg genomsläpplighet och att grundvattenytan österut har en svag naturlig lutning. Detta minskar sannolikheten för att föroreningarna ska spridas snabbt. Dock betonar rapporten att det behövs ytterligare mätningar i fler punkter för att fullt ut kunna bedöma spridningssituationen och för att säkerställa att inga potentiella risker förbises.

Två huvudvägar för spridning av PFAS har identifierats: dagvattensystemet och diken i den södra delen av terminalområdet. Det är sannolikt att Spikåsbäcken mottar både dikesvatten och dagvatten, vilket understryker behovet av att utreda detta vidare. Tidigare undersökningar av Spikåsbäcken har inte visat några betydande halter av PFAS, men de senaste grundvattenundersökningarna antyder att PFAS från flygplatsen kan spridas till ytvattnet. Den

utspädning som sker i bäcken kan vara orsaken till de låga halter som hittills har uppmätts.

Mot bakgrund av detta föreslås åtgärder som primärt fokuserar på hantering av dagvatten och dikesvatten. Det innebär att man först behöver kontrollera dagvattenssystemets utbredning och identifiera eventuella källor till föroreningar, exempelvis förorenat slam.

Kommunen planerar att genomföra en detaljerad kartläggning av dagvattenssystemet, inklusive filmning, för att bättre förstå och hantera spridningen av PFAS. För detta ändamål har kontakter redan tagits med företag som kan utföra denna kartläggning, och ekonomiska medel har avsatts för år 2024.

Utöver dessa tekniska åtgärder kommer kommunen att ta kontakt med högskolor och andra forskningsinstitutioner för att undersöka möjligheten att genomföra saneringsförsök med växter i diken.

Som nästa steg efter kartläggningen av dagvattenssystemet planerar kommunen att utveckla ett kontrollprogram för Spikåsbäcken. Programmet kommer att syfta till att övervaka PFAS-halterna och säkerställa att de åtgärder som genomförs har önskad effekt.

Finns det några andra områden inom Gävle kommun där man ser risk att det finns PFAS i grundvattnet/dricksvattnet? Har man i så fall tagit prover där?

Gävle Vatten ansvarar för kontroll av det kommunala dricksvattnet i Gävle och har ett provtagningsprogram för egenkontroll. Prover på PFAS-ämnen tas regelbundet, ett arbete som påbörjades 2014, och konstaterade förhöjda halter av PFAS i grundvattnet är uppmätta.

Gävle Vatten utför källspårning för att hitta var de uppmätta halterna kommer ifrån. Inom källspårningen har provtagning av grundvatten utförts vid ett flertal tillfällen och flera grundvattentrör har installerats för att kunna få fler provtagningspunkter. Källspårningen visar att det finns flera föroreningskällor till uppmätta PFAS-halter i Valbo vattenverk. Källspårningen visar också att halterna PFAS varierar med olika djup i jordprofilen, geografisk placering av provtagningspunkten och med variationer i grundvattenflöden. Variationen av PFAS-halterna kan även bero på tillkommande föroreningskällor, vilket kan visa sig genom fördelningen av olika typer av PFAS.

Hur ser risken ut att PFAS läcker ut i Gavleån och Valboåsen? Dvs kontaminerar våra dricksvattenkällor. Vilka åtgärder görs för att förhindra detta?

I Gävle-Valboåsen finns redan konstaterade halter av PFAS. Se ovan. Halterna ligger långt under Livsmedelsverkets nu gällande åtgärdsgräns i samtliga kommunala vattenverk. Den 1 januari 2023 antogs nya föreskrifter för dricksvatten (Livsmedelsverkets föreskrifter om dricksvatten, LIVSFS 2022:12). Då inför-des bland annat nya strängare gränsvärden för PFAS i dricksvatten. De nya gränsvärdena omfattas av en övergångsperiod och ska börja tillämpas 1 januari 2026.

Livsmiljö i Gävle, Miljö- och Hälsoskydd, bedriver tillsyn utifrån Miljöbalken. Inom arbetet med tillsyn finns möjlighet att ställa krav på åtgärder till verksamheter som sprider eller har spridit PFAS. Krav ställs framför allt där information kommit kommunen till kännna.

Finns det i dagsläget en strategi för hur kommunen framöver ska agera gällande PFAS i dricksvattnet?

Gävle Vatten utvecklar och bygger om två av vattenverken för att möta kommande krav om sänkta gränsvärden för PFAS. Källspårning, för att försöka lokalisera befintliga källor till PFAS, pågår.

Hur ser kommunens beredskap och åtgärder ut för att rena vattnet från PFAS?

Konstaterade halter av PFAS i grundvattnet finns på inkommande vatten (råvatten) till Valbo och Sättra vattenverk. Gävle vatten arbetar med att sänka nivåerna i vattenverken för att möta de kommande kraven. Åtgärder för rening av PFAS i dricksvatten behöver anpassas efter det aktuella vattenverkets situation, råvattnets beskaffenhet och sammansättningen av PFAS-ämnen. I Valbo är ett nytt vattenverk som innefattar rening av PFAS planerat och detalj projekterat. Bygglov för det nya vattenverket är överklagat i flera instanser och ligger för tillfället hos mark- och miljööverdomstolen och väntar på prövningstillstånd.

Gällande Sättra vattenverk har pilottester för rening av PFAS utförts och detaljprojektering för ombyggnation av vattenverket ska påbörjas.

Med det anser jag att interpellationen är besvarad.

Erik Holmestig (C)
Styrelseordförande för Gästrike vatten AB